

УДК 787.1(477.46)

Калабська Віра,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інструментального
виконавства УДПУ імені Павла Тичини
Шевчук Анастасія,
магістрант кафедри інструментального
виконавства УДПУ імені Павла Тичини
Калабская Вера, Шевчук Анастасия
Kalabska Vira, Shevchuk Anastasia

УМАНСЬКА СТРУННО-СМИЧКОВА ШКОЛА: ІСТОРИЧНИЙ ТА ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТИ

У статті окреслено історичний та виконавський аспекти Уманської струнно-смичкової школи. Автори досліджують Уманські мистецькі навчальні заклади, які ведуть підготовку по класу струнних інструментів (скрипки, альти, віолончелі, контрабаса): Уманську дитячу школу мистецтв, Уманську музичну школу № 1, Уманське обласне музичне училище імені П. Демуцького, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Також у статті розглянуто інструментальні конкурси «Маленький віртуоз», «Золота скрипка», «Квітуха країна» та інші, що проходять у місті, де беруть участь виконавці на скрипці та інших струнних інструментах.

Ключові слова: Уманська струнно-смичкова школа, дитяча музична школа, школа мистецтв, Уманське обласне музичне училище імені П. Демуцького, УДПУ імені Павла Тичини, інструментальні конкурси.

Уманская струнно-смычковая школа: исторический и исполнительский аспекты. В статье обозначены исторический и исполнительский аспекты Уманской струнно-смычковой школы. Авторы исследуют Уманские художественные учебные заведения, которые ведут подготовку по классу струнных инструментов (скрипки, альты, виолончели, контрабаса): Уманскую детскую школу искусств, Уманскую музыкальную школу № 1, Уманское областное музыкальное училище имени П. Демуцкого, Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины. Также в статье рассмотрены инструментальные конкурсы «Маленький виртуоз», «Золотая скрипка», «Цветущая страна» и другие, которые проходят в городе, где принимают участие исполнители на скрипке и других струнных инструментах.

Ключевые слова: Уманская струнно-смычковая школа, детская музыкальная школа, школа искусств, Уманское областное музыкальное училище имени П. Демуцкого, УДПУ имени Павла Тычины, инструментальные конкурсы.

Uman violin school: historical and executive aspects. The article outlines the history and performing aspects of Uman string stringed school. The authors explore Uman art schools that are preparing the class string instruments (violin, viola, cello, bass): Uman Children School of Art, Uman music school number 1, school of arts at the educational complex "Uman city high school - school of aesthetic education "Uman regional music school named after P. Demutsky, Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychnyna. The article deals with their years of establishment, lists of teachers string stringed instruments of Uman schools. Also in article describes the instrumental competitions, which cover primary, front and higher level of education: "Little virtuoso", "Golden Violin", "Blooming country" and others. These competitions are held in the city, as representatives of Uman string stringed school take part in them and demonstrate their performance level.

Keywords: Uman violin school, children music school, school of Arts, Uman regional music school named after P. Demutsky, USPU name Pavlo Tychyna, instrumental competitions.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Наукові розвідки з світового скрипкового мистецтва неможливі без дослідження локальних виконавських шкіл та педагогічних систем із своїми особливостями й традиціями. Однією із таких шкіл є українська скрипкова школа, яка в свою чергу представлена рядом регіональних шкіл із самобутніми історіями та надбаннями. Новітні пошуки української музичної педагогіки у фаховій підготовки скрипаля базуються на інноваційних методиках технічного та художнього комплексів, адже сучасному суспільству потрібен не тільки грамотний, віртуозний виконавець, а й громадянин з високорозвиненою внутрішньою культурою.

Особливості розвитку української скрипкової школи у контексті скрипкового мистецтва ХХ ст. розглядає М. Білецька [1]. Вона зазначає, що сучасне українське скрипкове виконавство (у його традиційному, класичному розумінні) характеризується такими рисами як «єдність та узагальнення» [1], а серед засобів виразності – темброво-сонорною експресивністю «коли на перший інтонаційний план виходить не звуковисотно-ритмічний, а темброво-ритмічний формотворчий фактор» [1].

Тенденції розвитку українського скрипкового мистецтва у другій половині ХХ ст., зокрема 60 – 80-х рр. з'ясувала З. Ядловська [10]. Науковець обґрунтувала формування в означений період модерної національної школи скрипкового мистецтва, основні риси якої виражаються в організаційному, педагогічному та мистецькому аспектах.

Серед наукових розвідок є ряд досліджень, що присвячені формам скрипкових творів. Так А. Мельник у дисертаційному дослідженні

«Тенденції жанрово-стильової динаміки української скрипкової мініатюри другої половини ХХ – початку ХХІ століть» визначила в українській скрипковій літературі: найважливіші тенденції розвитку мініатюри, розглянула засоби художньої виражальності та структуру творів сучасного репертуару, запропонувала класифікацію (жанрову) малих форм у музиці означеного періоду [4].

В. Заранський [2] дослідив тенденції жанрово-стильової динаміки скрипкового концерту українських композиторів (В. Бібіка, О. Козаренка, В. Косенка, М. Скорика, Є. Станковича та інших) й охарактеризував його особливості в 80-90-ті рр. ХХ ст.

Львівську струнно-смичкову школу як полікультурний феномен досліджував Р. Солтіс [8].

Аналіз наукових публікацій свідчить, що музикознавці досліджують українське скрипкове мистецтво ХХ – початку ХХІ ст., скрипкову літературу, жанри проте регіональному виміру скрипкової школи недостатньо приділено уваги.

Метою статті є висвітлення становлення Уманської скрипкової школи крізь призму історичного та творчо-виконавського аспектів.

Виклад основного матеріалу... Умань – місто обласного значення, районний центр, що розташований в Черкаській області. Невелике, провінційне містечко через велику кількість навчальних закладів вважається «студентським», молодіжним. Стосовно скрипкового мистецтва – в Умані представлені усі ланки цієї освіти: від початкової до вищої, що у свою чергу дає нам підстави говорити про Уманську скрипкову школу, яка почала формуватися ще з початку ХХ ст. коли в місті були для цього сприятливі історико-культурологічні передумови:

- відкриття у серпні 1901 р. випускником Варшавської та Петербурзької консерваторій з класу скрипки та диригування Л. Куциним музичної школи;

- у 1910 р. заснування музичного відділення Імператорського Російського музичного товариства;

- у довоєнний період відкриття музичних класів з фортепіано, скрипки, віолончелі.

Нині **початкову скрипкову освіту** маленькі уманчани починають одержувати в закладах естетичного виховання або в музичних школах. Серед яких:

Уманська дитяча школа мистецтв. Історія школи починається з її відкриття Л. Куциним у 1901 р. за дозволом Міністерства освіти Російської імперії. У різні роки контингент школи складав різну кількість: у 1902 р. школа нараховувала 50 учнів, у 1929 р. – 300, нині – 371 учень та 44 викладача. В 1937 р. на обласному творчому конкурсі Київської області Уманська музична школа зайняла I місце. В 1959 р. при музичній школі було відкрите для дорослого населення вечірнє відділення. В 1987 р. відбувається реорганізація школи в дитячу школу мистецтв [9]. Директорами у різні роки були – В. Швіглін, Н. Лапинський, В. Добринський, А. Покрасов та інші, нині – В. Лисогор. У 1911 р. були відкриті класи гри на скрипці та віолончелі. Учителі, які навчали гри на скрипці: Н. Борік, Е. Бернер, Є. Зворська, В. Ніколаєва, Л. Хайкова, О. Яновська та інші. Зараз викладають – викладач I категорії Н. Адаменко та Г. Барба. У 2016-2017 н. р. по класу скрипки навчається десять учнів.

Уманська дитяча музична школа № 1. Рік заснування – липень 1975; школу відкривав її перший директор – А. Покрасов, згодом були директорами – І. Кондратюк, А. Кузьмінов, нині – О. Кузнецов. Учителі, які працювали на струнному відділі: Н. Майстрюк, Н. Юрківська, М. Гойхман (Лейбович), М. Субочіва (Гущина), В. Пиш'єва, Н. Попова (Гостінова) (клас скрипки); Н. Підгорцева (клас альт); Г. Єрмакова, С. Золотовська (клас віолончелі) та інші. Тепер навчає гри на скрипці – заввідділом оркестрових інструментів, старший викладач вищої категорії

О. Коваленко. У 2016-2017 н. р. по класу скрипки навчається чотирнадцять учнів.

Школа мистецтв НВК «Уманської міської гімназії – школи естетичного виховання». Рік заснування – 1996; керівник підрозділу заступник директора з навчально-виховної роботи школи мистецтв Н. Бондаренко. Тривалий час вела клас скрипки Н. Адаменко, нині працює викладач О. Гупало. У 2016-2017 н. р. по класу скрипки навчається п'ять учнів.

Дитяча музична школа при Уманському обласному музичному училищі імені П. Демуцького. Рік заснування – 1963; керівник підрозділу Н. Солодовнікова. Викладач скрипки І. Калиновська. У 2016-2017 н. р. по класу скрипки навчається один учень.

Середню освіту одержують студенти-скрипалі на відділі оркестрових струнних інструментів в Уманському обласному музичному училищі імені П. Демуцького. Рік заснування – 1963; завідувач відділу оркестрових струнних інструментів – І. Калиновська. Викладачами відділу у різні роки були скрипалі: Ю. Александров, О. Коваленко, А. Мірошніченко, В. Ніколаєва, Л. Поліщук, Ф. Сапега, І. Сметанін, І. Шевцова, М. Хайков, а також викладачі інших струнних інструментів: Р. Рибченко (*клас альт*), Л. Вознюк, Я. Грін (*клас віолончелі*), А. Бойко (*клас контрабаса*) та інші. Нині на відділі працюють І. Калиновська (*клас скрипки*), Г. Барба (*клас альт*). У 2016-2017 н. р. навчається студентів: вісім по класу скрипки, один по класу альт та один по класу віолончелі.

За роки існування струнного відділу музичного училища було підготовлено більше 225 студентів, із них 62 вступили до Астраханської, Донецької, Казанської, Київської, Львівської, Мінської, Одеської консерваторій; Московського інституту ім. Гнесіних, Воронежського, Харківського інститутів мистецтв; музично-педагогічних інститутів

Вінниці, Києва, Кропивницького (Кіровограду), Кривого Рогу, Миколаєва [5].

Вищу скрипкову освіту студенти удосконалюють на кафедрі інструментального виконавства факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Рік відкриття класу скрипки – 1990; завідувач кафедри – кандидат педагогічних наук, доцент Т. Кремешна; викладачі скрипки О. Коваленко, О. Гупало. Навчання в університеті дає можливість виконавцям на струнно-смичкових інструментах здобути освіту за напрямом «Музичне мистецтво» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, спеціаліст та магістр.

Творчі досягнення та свою майстерність скрипалі демонструють на **конкурсах** різного рівня, що проходять на Уманщині.

Конкурси суто початкової ланки навчання, які проходять на базі музичного училища – Регіональний конкурс творчих колективів та ансамблів малих форм дитячих шкіл мистецтв «Джерело надій» та «Маленький віртуоз»

Творче змагання *«Маленький віртуоз»* було започатковане й організоване дирекцією Уманського обласного музичного училища імені П. Демуцького. Щорічний дитячий конкурс виконавської майстерності було засновано на базі Уманського обласного музичного училища імені П. Демуцького у 2010 р. Цього рік конкурсні змагання заплановані на останню декаду листопада. Мета проведення творчого змагання – сприяння підвищенню виконавського рівня дітей у навчальних закладах естетичного спрямування по класу фортепіано, скрипки та віолончелі. За результатами конкурсу в кожній номінації і віковій категорії журі визначає переможців, які нагороджуються дипломами і званнями «Володар гран-прі», «Лауреат» I, II та III ступеня та «Дипломант». Конкурс проводиться у два тури. На I турі у секції оркестрових струнних інструментів (скрипка) конкурсанти виконують двох- або трьохоктавну

гаму різними штрихами (деташе, легато, мартле, стаккатто, сотійє та інші; та арпеджіо (тризвук, секстакорд, кварт секстакорд). У II турі конкурсанти демонструють виконання етюдів та віртуозної п'єси. Як свідчить досвід проведення конкурсу його учасники – це кращі учні навчальних закладів [5].

З 2014 р. двічі на рік (навесні та восени) в місті проходить всеукраїнський конкурс-фестиваль інструментального, вокального, хореографічного, театрального мистецтва та театрів мод *«Квітуча країна»*. У номінації інструментальний жанр щорічно приймають участь та стають лауреатами й вихованці уманських шкіл, училища та університету: Н. Поліщук, В. Шпітальний, Ю. Чеканюк (ДМШ № 1, клас викладача О. Коваленко); І. Паєвський (школа мистецтва НВК «Уманської міської гімназії», клас викладача О. Гупало); В. Мельник (УДПУ імені Павла Тичини, клас викладача О. Коваленко) та інші виконавці на струнних інструментах. Членами журі були представниці Уманської скрипкової школи: завідувач оркестрових інструментів УДМШ № 1 О. Коваленко та завідувач відділу струнних оркестрових інструментів Уманського обласного музичного училища імені П. Демуцького І. Калиновська.

29 січня 2016 р. в м. Тальне, що входить до Уманської зони музичного методичного об'єднання, пройшов Міжнародний конкурс-фестиваль скрипалів-солістів *«Золота скрипка»*. Ця подія була присвячена 125-річчю ювілею уродженця м. Тальне, учня Л. Ауера всесвітньо відомого скрипаля М. Ельмана. Вікова категорія конкурсу охоплювала початкову, середню та вищу ланки професійного навчання. Цього рік у конкурсі взяло участь майже тридцять виконавців, які демонстрували свою віртуозність та професіоналізм. Вищу відзнаку – Гран-прі конкурсу отримала В.-Н. Сало (Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат). Лауреатами стали: М. Матеєнко (Уманське

обласне музичне училища ім. П. Демуцького), М. Мерімерін (Білоцерківська дитяча школа мистецтв № 1), Ірина Мороз (Черкаська дитяча музична школа № 3), Ірина Загородня (Звенигородська дитяча школа мистецтв), Олександр Проценко (Ватутінська дитяча школа мистецтв). Приз у номінації «Наймолодший учасник» отримав Д. Деменко (7 років) з Ватутінської дитячої школи мистецтв. Слід зауважити, що організатори конкурсу (місцева громадська організація «Золота скрипка»; Тальнівська дитяча музична школа; Тальнівські райдержадміністрація, міська та районна ради при підтримці Міністерства культури України) для переможців окрім відзнак, сувенірів та подарунків подарували путівки до санаторію, а В.-Н. Сало (Гран-прі) подорож до США та грошову премію від громадської організації «Жінки та матері Тальнівщини» [7].

Висновки дослідження і перспективи... Таким чином, в м. Умані більше ста років існує струнно-смичкової школа, що представлена усіма ланками освіти: початковою, середньою та вищою. Освіту на струнно-смичкових інструментах забезпечують п'ять викладачів, які навчають 30 учнів та 14 студентів. Своєю майстерністю виконавці демонструють на конкурсах «Маленький віртуоз», «Золота скрипка», «Квітуча країна» та інших. Головними осередками професійної скрипкової освіти в Умані є музичне обласне училище імені П. Демуцького та державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Подальшим перспективним дослідженням вважаємо висвітлення творчості уманських музичних колективів, в яких задіяні виконавці на струнно-смичкових інструментах.

Література

1. Білецька М. В. Проблеми української скрипкової школи у контексті скрипкового мистецтва ХХ століття / М. В. Білецька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iconf.mdpu.org.ua/index.php/kontakti/index.php/forum/stati/24-dirigentska-kompitentnist>

2. Заранський В. І. Український скрипковий концерт. Тенденції жанрово-стильової динаміки: Автореф. дис... канд. мистецтвознавства Спеціальність 17.00.03 – Музичне мистецтво / Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України. – К., 2001. – 20 с.

3. Конкурс «Квітуха країна». Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://festivaliskustv.net>

4. Мельник А. О. Тенденції жанрово-стильової динаміки української скрипкової мініатюри другої половини ХХ – початку ХХІ століть. Автореф... к. мистецтвознавства Спеціальність 17.00.03 – Музичне мистецтво. – Харків, 2016. – 19 с.

5. Офіційний сайт Уманського обласного музичного училища імені П. Демуцького [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.umuz.16mb.com/index.html>

6. Офіційний сайт Уманської школи мистецтв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gymn-uman.ucoz.ua/index/administracija/0-10>

7. Повернення Михайла Ельмана // Альтернатива – новини Черкащини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://alt.ck.ua/povernennya-mixajla-elmana>

8. Солтис Р. М. Львівське струнно-смичкове виконавство та педагогіка як полікультурний феномен : автореферат... канд. мистецтвознавства, спец.: 17.00.03 – Музичне мистецтво / Солтис Р. М. – Львів : Львівська нац. муз. акад. ім. М.В. Лисенка, 2013. – 19 с.

9. Уманська дитяча школа мистецтв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikimapia.org/14291763/uk/Уманська-дитяча-школа-мистецтв>

10. Ядловська З. Г. Українське скрипкове мистецтво 60-80-х рр. ХХ ст.: тенденції розвитку : Автореферат... к. мистецтвознавства спец.:

26.00.01 – Теорія та історія культури / Ядловська З. Г. – К. : Київський нац.
ун-т культури і мистецтв, 2008. – 20 с.